

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

BANKLARDA RAQAMLI SAVODXONLIK – IQTISODIY RIVOJLANISHNING ASOSIY OMILI

Adizov Ikromjon Jumaboyevich

«Ipoteka bank» ATIB bosh ofisi bosh mutaxasisi

(tel:88-145-44-45)

Annotatsiya. *Mazkur tezisda raqamli savodxonlikning mazmun-mohiyati, uning zamonaviy iqtisodiyotdagi o'rni va ahamiyati keng tahlil qilinadi. Xususan, aholining raqamli ko'nikmalarini shakllantirish orqali mehnat unumdorligi, moliyaviy inklyuziya va tadbirkorlik muhitiga ta'siri, shuningdek, davlat boshqaruvi va ta'lim tizimida samaradorlikni oshirishdagi roli yoritiladi. Ilg'or xalqaro tajribalar misolida raqamli savodxonlik iqtisodiy barqarorlikka olib boruvchi strategik omil sifatida asoslab beriladi.*

Kalit so'zlar: *raqamli savodxonlik, axborot texnologiyalari, iqtisodiy rivojlanish, inson kapitali, raqamli iqtisodiyot, raqamli transformatsiya, mehnat bozori.*

KIRISH

Bugungi globallashtirish va raqamli transformatsiyaga yuz tutgan dunyoda raqamli savodxonlik nafaqat axborot texnologiyalaridan foydalanish qobiliyati, balki insonning iqtisodiy faoliyatda ishtirok etish, mehnat bozoriga moslashish va innovatsion fikrlash darajasini belgilovchi muhim mezon hisoblanadi. Ayniqsa, "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida mamlakatimizda raqamli infratuzilmani rivojlantirish bilan bir qatorda, aholining raqamli ko'nikmalarini oshirish masalasi kun tartibiga jadal kirib kelmoqda [1]. Ushbu jarayonda raqamli savodxonlik iqtisodiy taraqqiyotning ajralmas komponentiga aylanmoqda.

ASOSIY QISM

Raqamli savodxonlik deganda, insonning kompyuter, mobil qurilmalar, internet va boshqa raqamli texnologiyalar vositasida axborot izlash, uni tahlil qilish, raqamli platformalarda ishlash va o'z hayot faoliyatida qo'llash qobiliyati tushuniladi. Ushbu ko'nikma nafaqat IT mutaxassislar, balki barcha soha vakillari – o'qituvchi, fermer, shifokor, tadbirkor, hatto oddiy fuqaro uchun ham zaruriy kompetensiyaga aylangan [2].

Raqamli savodxonlikning iqtisodiy o'sishga ta'siri ko'p qirrali. Avvalo, mehnat unumdorligini oshirishda bu ko'nikmaning roli beqiyos. Zamonaviy ishlab chiqarish, moliya, xizmat ko'rsatish va transport sohalari raqamli texnologiyalar bilan chambarchas bog'liq. Ishchi kuchining raqamli jihatdan savodli bo'lishi ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish, texnik nosozliklarni tez aniqlash va avtomatlashtirilgan tizimlardan samarali foydalanishga xizmat qiladi. Shu orqali korxonalarda xarajatlar kamayadi, mahsulot sifatli va arzon bo'ladi, raqobatbardoshlik oshadi.

Ikkinchidan, raqamli savodxonlik moliyaviy inklyuziyani kengaytirish vositasidir. Masalan, internet-banking, mobil to'lovlar, onlayn kreditlar va investitsiya platformalari

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

orqali iqtisodiyotda ishtirok eta olmayotgan qatlamlar, jumladan ayollar, yoshlar va chekka hudud aholisi moliyaviy tizimga jalb etiladi. Bu esa iqtisodiy faollikni oshiradi, pul aylanishini tezlashtiradi va soliq bazasini kengaytiradi. Demak, raqamli savodxonlik iqtisodiyotni “soya sektor”dan chiqarish vositasi hamdir.

Uchinchidan, raqamli savodxonlik tadbirkorlikni rivojlantirish uchun ham asosiy vositadir. Onlayn savdo, raqamli marketing, CRM tizimlar, elektron hujjat aylanishi — bularning barchasi zamonaviy tadbirkorning odatiy ish vositalaridir. Bu texnologiyalarni bilmagan, ulardan foydalanishni bilmaydigan biznes vakili bugungi raqobatga bardosh berolmaydi. Shuningdek, raqamli savodxonlik yoshlar o‘rtasida “startup” madaniyatining rivojlanishiga ham turtki beradi. Har bir yangi texnologiyani tushunadigan va undan foyda olishni biladigan fuqaro — potensial iqtisodiy agent hisoblanadi.

To‘rtinchidan, raqamli savodxonlik davlat boshqaruvida ochiqlik va samaradorlikni oshiradi. Elektron hukumat tizimlari, onlayn xizmatlar, raqamli tenderlar va avtomatlashtirilgan hisobot tizimlaridan foydalanish, bir tomondan, korrupsiyani kamaytirsa, ikkinchi tomondan, byurokratik to‘siqlarni bartaraf etadi. Ammo bu tizimlardan samara bo‘lishi uchun nafaqat amaldorlar, balki fuqarolarning ham raqamli savodli bo‘lishi shart. Aks holda, texnologiya bor, ammo u ishlaymaydi, undan foyda olinmaydi.

Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, raqamli savodxonlik darajasi yuqori bo‘lgan jamiyatlarda yaIM (Yalpi ichki mahsulot) va mehnat samaradorligi sezilarli darajada oshgan. Masalan, Estoniya, Janubiy Koreya, Finlyandiya kabi davlatlarda maktabdan boshlab raqamli savodxonlik majburiy fan sifatida o‘qitiladi. Bu esa ularning iqtisodiy, ijtimoiy va texnologik rivojida asosiy poydevor vazifasini bajarmoqda.

Raqamli savodxonlikning iqtisodiy rivojlanishga ta’siri, shuningdek, mehnat bozorining moslashuvchanligi bilan ham bevosita bog‘liq. Bugungi raqamli muhitda yangi kasblar doimiy ravishda paydo bo‘lib, eskilari esa o‘z ahamiyatini yo‘qotmoqda. Shunday kasblar borki, ular bir necha yil oldin mavjud bo‘lmagan, biroq hozir eng ko‘p talab qilinadigan sohalarga aylangan: sun‘iy intellekt bo‘yicha mutaxassis, ma’lumotlar tahlilchisi, UX dizayner, bulutli texnologiyalar muhandisi va boshqalar. Aholining raqamli savodxonlik darajasi qancha yuqori bo‘lsa, shuncha tez va oson tarzda yangi mehnat sharoitlariga moslasha oladi. Bu esa ishsizlik darajasini kamaytiradi, ichki migratsiya bosimini yengillashtiradi va iqtisodiy ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi [3].

Yana bir e’tiborli jihat – raqamli savodxonlik gender tengligini ta’minlashga xizmat qiladi. An’anaviy iqtisodiyotda ayollar, ayniqsa chekka hududlardagi xotin-qizlar ko‘pincha iqtisodiy faoliyatdan chetda qolgan. Ammo internet, onlayn ta’lim, masofaviy ish va raqamli xizmatlar orqali ular bugun o‘z kasbini boshlashi, xizmat ko‘rsatishi yoki bilimini oshirishi mumkin. Bu jarayonning kaliti aynan raqamli savodxonlikdir. Shu bois, O‘zbekistonda ayollarni raqamli ko‘nikmalar bilan qurollantirish gender tenglik va iqtisodiy inklyuziyani ta’minlashning muhim sharti hisoblanadi.

Raqamli savodxonlikning iqtisodiy ahamiyati ta’lim tizimi bilan ham uzviy bog‘liq. Bugun dunyodagi ilg‘or davlatlarda raqamli ko‘nikmalar maktab yoshidan boshlab

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

shakllantirilmoqda. Bu esa kelajakda texnologik tafakkurga ega, moslashuvchan, raqamli vositalardan foydalana oladigan kadrlar bazasini yaratadi. O'zbekistonda ham bu borada DTM platformasi, "Bilimlar bellashuvi", "One Million Uzbek Coders" kabi loyihalar orqali ijobiy harakatlar qilinmoqda [4]. Ammo bu jarayon uzluksiz va tizimli bo'lmas ekan, iqtisodiy o'sishda real natija berishi qiyin. Aynan shu sababli, raqamli savodxonlikni milliy o'quv dasturlariga chuqur integratsiya qilish zarurati kundan-kunga ortib bormoqda.

Shuningdek, raqamli savodxonlik ijodkorlik va innovatsion fikrlashga asos bo'ladi. Bugun iqtisodiyot faqat xomashyo va an'anaviy ishlab chiqarish ustiga emas, balki intellektual mahsulotlar, kontent yaratish va servis sohaslariga asoslanmoqda. Bu sohalarda esa muvaffaqiyat raqamli vositalarni o'zlashtirishga bog'liq. Masalan, o'z blogini yuritayotgan yosh tadbirkor, elektron darslik tayyorlayotgan o'qituvchi, mobil ilova ishlab chiqayotgan dasturchi – bularning barchasi iqtisodiy foyda keltiruvchi shaxslar bo'lib, ularning tayanch kompetensiyasi – raqamli savodxonlikdir. Shu bois, jamiyatda raqamli tafakkur va ijodiy raqamli faoliyatni rag'batlantirish iqtisodiy innovatsiyalarni tezlashtiradi.

XULOSA VA MUNOZARA

Raqamli savodxonlik bugungi davrning strategik kompetensiyasi bo'lib, u iqtisodiy rivojlanishning barcha sohaslariga bevosita ta'sir qiladi. Mehnat unumdorligi, moliyaviy inklyuziya, tadbirkorlik muhiti, davlat boshqaruvi va xalqaro raqobatbardoshlik raqamli texnologiyalarni chuqur o'zlashtirgan inson kapitalisiz shakllanishi mumkin emas. Shu bois, O'zbekistonda raqamli savodxonlikni oshirishga qaratilgan kompleks strategiyalarni ishlab chiqish va barcha bosqichlarda amalga oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi. Raqamli O'zbekiston – 2030 strategiyasi, 2020.
2. World Bank Report. Digital Literacy and Economic Empowerment. – Washington D.C., 2021.
3. OECD. Skills Outlook: Thriving in a Digital World. – 2022.
4. Karimov D. Axborot texnologiyalari va jamiyat taraqqiyoti. – Toshkent, 2021.

